

3	Voorwoord	
7	Dankwoord	
9	Inleiding	1
15	Hoe werkt bemiddelen?	2
31	Verblijfsregelingen	3
47	Genderdiversiteit	4
61	Kinderen met bijzondere noden	5
75	Ouder-kind-verstoting	6
91	Ouders met bijzondere noden	7
105	Birdnesting	8
119	Diverse vormen van samenleven	9
135	Misbruik, geweld en verslaving	10
151	Interculturele conflicten	11
167	Vermogensconflicten	12
179	Erfenisconflicten	13
199	Wat kost mijn kind	14
225	Wanneer je vader ook je baas is: conflicten in familiebedrijven	15
239	Het belang van het kind (van 0 tot 108 jaar)	16
253	Literatuur	

VOORWOORD

Misschien is er wel meer tussen de mensen dan in de mens, en is de vraag 'waar' we zijn belangrijker dan 'wie' we zijn?

Met deze gedachte van cultuurfilosoof Peter Sloterdijk neem ik jullie graag mee in de kern van voorliggend boek: *De Family Files*. Conflicten in families zeggen dan wel iets over de persoonlijkheid van elke betrokkene, ze zijn vooral bepaald door de context en de plaats die elkeen inneemt in het familiesysteem. Of het nu om een echtscheiding gaat, een erfenisconflict, een ruzie binnen het familiebedrijf... de aanpak ervan zal een verhoogde kans tot slagen hebben wanneer de relationele dynamieken mee in kaart worden gebracht. Bovendien draagt deze benadering een kans op ontschuldiging in zich, en de mogelijkheid van een grondig herstel van de balans van geven en nemen tussen (ex)-partners, ouders, grootouders, broers en zussen en last but not least, de kinderen.

Met kinderen wordt in het boek niet enkel de minderjarige bedoeld, wiens belang niet genoeg kan worden benadrukt, maar ook bijvoorbeeld de tachtigjarige die nog steeds naar erkenning van zijn overleden ouders hunkert en er vanuit die positie niet in slaagt de leiding over het familiebedrijf door te geven aan zijn zonen.

Het structurele kader waarbinnen deze contextuele aanpak wordt geïllustreerd is die van de bemiddeling als een constructieve vorm van geschiloplossing buiten de rechtbank. Daarbij nemen de betrokkenen geheel vrijwillig zelf de verantwoordelijkheid om met de deskundige hulp van een meerzijdig partijdig bemiddelaar een aanvaardbare en duurzame oplossing te vinden voor hun conflict.

Ik heb het bijzonder voorrecht reeds een tiental jaren als die bemiddelaar aan de slag te gaan in de meest uiteenlopende familiale conflicten. Het zorgt niet alleen voor een gestage opbouw van ervaring maar laat toe voortdurend te reflecteren over de kracht van conflict en hoe het onze diepmenselijke behoefte aan erkenning blootlegt, zelfs al wordt die veiligheidshalve in centen uitgedrukt.

Niets menselijks is me vreemd en toch word ik elke bemiddelingssessie opnieuw uitgedaagd om maatschappelijke zekerheden in vraag te stellen, denk maar aan genderdiversiteit en de impact op de beleving van ouderschap of de precair geworden plaats van grootouders in de verblijfsregeling van nieuw samengestelde gezinnen. En dan is er het complexe verschijnsel van ouder-kind-verstoting waarvan de kiem zich al vroeg verstopt in het spel van macht en onmacht, gevoed door de basisbehoefte van elk kind om loyaal te zijn ten aanzien van wie hem of haar het leven gaf.

Het zijn dan ook die maatschappelijk relevante thematieken die ik doorheen de veilige en vertrouwelijke setting van de bemiddeling belicht aan de hand van uiteenlopende praktijkverhalen die behalve vanuit de geschetste contextuele invalshoek tevens geduid worden vanuit het wettelijk kader waarbinnen de betrokkenen tot een oplossing voor hun conflict kunnen komen.

Ik hoop van ganser harte dat dit boek je inzichten geeft, of je het nu leest als professional die conflicten helpt ontwarren vanuit welke discipline ook, of als iemand die met een familiaal conflict gewrongen zit en nu reeds getriggerd is om een effectieve weg te vinden naar familievrede, harmonieus ouderschap of een leven vrij van loyaliteitsconflicten.

De kans bestaat natuurlijk ook dat je niet verder geraakt dan dit voorwoord. Dat impliceert dan wel dat je een cover bent gepasseerd die niet zomaar is gekozen. Hoezeer ik het woord genegen

ben, er is een uitdrukingsvorm die in alle verscheidenheid toont dat de dingen niet moeten zijn zoals ze zijn, en dat is de beeldende kunst. In het schilderij van Alicia Maus, waarin ze haar adoptieverhaal weergeeft, zit de kracht dat het net dat verhaal overstijgt en zowat alle mogelijke issues en gevoelens oproept die als verborgen 'files' binnen om het even welke familiegeschiedenis kunnen worden prijsgegeven.

Ik sluit af met de woorden waarmee ik ooit zelf als afstuderende pedagoge het werkveld werd ingestuurd, en die ik maar al te graag aan mijn studenten doorgeef wanneer ze staan te trappelen om vol ambitie de bemiddelingswereld in te duiken: de hoogst mogelijke vorm van iemand veranderen, is iemand begrijpen.

Ik wens je ook als lezer dat begrip van harte toe.

Hilde Vanthuyne

Voorjaar 2025

DANK

Ik draag dit boek op aan mijn dochter Lente
die met haar frisse en pientere kijk op het leven
in geen 'file' te vatten is

Toen ik de eerste bladzijden van dit boek schreef, droomde ik van dit dankwoord. Het zou niet alleen een teken zijn dat ik me door de uitdagende opdracht had geworsteld om eens een boek te schrijven over die bijzondere diepgaande aanpak binnen mijn bemiddelingspraktijk. Het zou ook betekenen dat ik die berg niet alleen had bekommen.

Niets is meer waar.

Eerst en vooral dank aan Stefan De Plus die met vol enthousiasme en efficiëntie de juridische toets van elk hoofdstuk op zich nam. Dank aan alle collega's vanuit welke discipline ook die met vertrouwen doorverwijzen en die ik op mijn beurt met een gerust hart kan consulteren. Dank in het bijzonder aan de vele studenten aan wie ik de bemiddelingsmicrobe mag doorgeven en die niet altijd beseffen hoe zinvol hun kritische vragen zijn in het optimaliseren van de praktijk. Dank ten slotte aan elke cliënt die de moed aan de dag legt om in alle eerlijkheid zijn of haar verhaal te doen en in de bereidheid tot het vinden wat verbindt, loslaat wat verdeelt. Hieraan kunnen bijdragen is een voorrecht waarvan ik de voldoening maar al te graag deel met diegenen wiens geduld ik de laatste maanden iets vaker op de proef heb gesteld... beste vrienden, alle dank. De afdaling is ingezet. Ik kom er zo aan.

1

1.

INLEIDING

1

Spreekwoordelijke mijnevelden, daarover gaat dit boek. Mijnevelden kom je liever niet tegen. Ze zijn bezaaid met explosieven die tot ontploffing komen als ze door druk of beweging worden geactiveerd. Bovendien zijn die mijnen vaak verstopt of gecamoufleerd en vraagt het expertise om met precisie te bepalen waar ze zich bevinden. Wanneer ze zullen ontploffen, valt niet te voorspellen. Soms gebeurt dat pas decennia nadat ze geplaatst werden. Dat is niet anders bij het mijnenveld van familiale conflicten – het onderwerp van dit boek. Jarenlang kan het lijken alsof er geen vuiltje aan de lucht is, totdat een verschuiving in de onderlinge relaties van familieleden, zoals een scheiding of een overlijden, de bom doet barsten. Niet zelden blijken juist de familieleden die het altijd goed met elkaar konden vinden in wezen lijnrecht tegenover elkaar te staan. Onvoorwaardelijke steunpilaren brokkelen razendsnel af, loyaliteit wordt op de proef gesteld, allianties herschikken zich, coalities worden gevormd. Plots is het vertrouwde familielandschap volledig hertekend.

De impact van een letterlijk mijnenveld kan generaties lang voortduren. Na een oorlog blijven achtergebleven mijnen de ontwikkeling of wederopbouw van gebieden dwarsbomen. Ze vormen een ernstige bedreiging voor de veiligheid en belemmeren de toegang tot vruchtbare grond, water- en andere hulpbronnen. Ook hier gaat de vergelijking met familieconflicten op. Ze slaan diepe wonden en kunnen een familiesysteem blijvend aantasten, met grote impact op het welzijn en de ontplooiing van meerdere familieleden.

Mijnevelden kunnen ontijdend worden. Of ze nu letterlijk of figuurlijk zijn, dit is een complex proces dat een bijzondere deskundigheid vereist. Bij familieconflicten komen het juridische terrein, maar ook de psychologische en systemische processen van familiale dynamieken kijken. Beide aspecten komen in dit boek aan bod. Wanneer er inzicht is in het juridische, psychologische en systemische, kunnen we bemiddelingsvaardigheden met strategisch inzicht toepassen. Ik deel hoe bemiddeling kan

bijdragen aan het detecteren en onschadelijk maken van al dan niet verborgen hindernissen in het harmonieus samenleven binnen de ruime betekenis van een familiesysteem.

Conflict in een familie biedt ook een kans om de kwaliteit van vastgelopen relaties te verbeteren. Hoe vervelend ze ook zijn, conflicten kunnen ons iets brengen: ze nodigen ons uit tot relationele en persoonlijke ontwikkeling. In dit boek laat ik zien dat we deze krachtbron ook ten goede kunnen aanwenden om onderliggende belangen, essentiële behoeften en heftige emoties van onszelf en onze familieleden beter te leren kennen en begrijpen.

1.1

TWEE BENADERINGEN VAN CONFLICT

1

Een conflict is een afspiegeling van een realiteit van samenleven, en als bemiddelaar zijn er over het algemeen twee manieren waarop je die realiteit kan benaderen. We kunnen stellen dat een conflict aan ons verschijnt met een dieperliggende betekenis die we zo goed mogelijk trachten te achterhalen. De zin van het conflict ligt met andere woorden verscholen in de diverse standpunten en belangen van de betrokkenen. De bemiddelaar helpt de betrokkenen de ajuin te pellen, door vragen te stellen die het conflict laagje voor laagje blootleggen, totdat we bij de kern komen. Bemiddelaars ontdoen met andere woorden het conflict van de onnodige ballast van strijdargumenten die in de escalatie zijn toegevoegd aan ieders perspectief. Zodra de echte belangen verschijnen, is er opnieuw licht aan het einde van de tunnel. Het is alsof er een soort van gedeelde waarheid geopenbaard wordt die door alle betrokkenen als juist en valabel wordt erkend.

We kunnen er ook van uitgaan dat er niet één absolute waarheid is die onthuld moet worden. Standpunten en belangen zijn geen vaststaande feiten, maar worden telkens opnieuw gevormd door persoonlijke interpretaties en de context waarin we ons bevinden. Dit blijkt vaak tijdens bemiddelingsgesprekken, wanneer iemand zegt: “Ik heb mezelf dit nog nooit zo horen vertellen” of “Dit is de eerste keer dat ik het zo bekijk”. Door elke betrokkene zijn of haar conflictverhaal te laten vertellen, ontstaat de mogelijkheid om belangen opnieuw te kaderen en te herdefiniëren. Het doel is niet om een diepere waarheid te vinden, maar om elkaars perspectief beter te begrijpen. In deze benadering creëert de bemiddelaar een veilige en ondersteunende omgeving waarin open communicatie wordt gestimuleerd en ruimte ontstaat voor een constructieve dialoog.

1.2

HOE IS DIT BOEK OPGEBOUWD?

1

In dit boek zoom ik in op een heel scala aan bemiddelingsvraagstukken die ik in mijn praktijk regelmatig tegenkom, van birdnesting tot geschillen over een nalatenschap. Deze opzet maakt het mogelijk om het boek als geheel te lezen, maar ook om afzonderlijke hoofdstukken te raadplegen. Bovendien biedt het de flexibiliteit om in de toekomst nieuwe thema's toe te voegen, afgestemd op de veranderende maatschappelijke context. Elk thema bekijken we vanuit verschillende invalshoeken, om een completer en diepgaander inzicht te krijgen waarmee we conflicten binnen families beter kunnen begrijpen en aanpakken. Telkens bekijken we wat de wet zegt: welke grenzen en mogelijkheden zijn er wettelijk vastgelegd – waar we ons in de bemiddeling dus aan moeten houden. Daarnaast onderzoeken we de psychologische dynamiek in de menselijke relaties: wat is de echte oorsprong van een conflict en wat zijn de onderliggende belangen van de betrokkenen? Zo krijgen we een beter zicht op de patronen die conflicten in stand houden en mogelijke wegen naar een oplossing.

In dit boek combineer ik het juridische en het psychologische kader en pas ze toe op diverse bemiddelingscasussen, om zo een inkijk in de praktijk te geven. Dit dynamische samenspel laat zien dat er zelfs in situaties die muurvast lijken te zitten, mogelijkheden zijn om conflicten beter te begrijpen, aan te pakken en op te lossen.

2.

HOE WERKT BEMIDDELEN?

Barbara en Charlotte hebben samen twee kinderen en zitten al jaren in een gerechtelijke procedure. Voorwerp van conflict: de verblijfsoverstijgende kosten, oftewel kosten voor de kinderen die los staan van het verblijf bij een bepaalde ouder, zoals de kosten van kleding of een sportclub. Beide vrouwen hebben een nieuwe relatie, maar blijven hun destructieve omgang voeden met getrokken messen, digitale scheldpartijen en stalking. Hun raadslieden proberen hen met veel overtuigingskracht aan te zetten tot bemiddeling. Hun conflict is muurvast verhard en de eerste bemiddelingssessie wordt volledig in beslag genomen door het duidelijk installeren van de communicatieregels. Deze communicatieregels bepalen hoe er met elkaar gesproken kan worden tijdens de bemiddelingssessie. Nog voordat er aan de bemiddeling begonnen kan worden, zijn er al ontelbare scheldwoorden gespuwd en tranen gevloeid.

Ik ga met hen in een afzonderlijk individueel gesprek – in juridische termen heet dit een *caucus* – en krijg hen zover dat ze rustig akkoord gaan met de communicatieregels en de afspraken binnen het bemiddelingsprotocol. Beiden zien het belang in van dit instrument, dat zowel voor hen als voor mij een houvast biedt in wat geen evidente conflicthantering zal worden.

Het vervolg van de collectieve sessie start met een sereen verwoorden van hun standpunten. Wonderwel respecteren beide vrouwen, met wat vallen maar snel weer opstaan, het luisteren naar elkaar, het laten uitspreken van de ander, het verwoorden vanuit eigen belangen zonder verwijten te maken naar de ander... Het lijkt alsof de energie van het ruziemaken transformeert naar een constructief zoeken naar opties en oplossingen vanuit een waslijst aan belangen. Het bemiddelingsprotocol wordt zowel door hen als mezelf regelmatig gehanteerd als vingertje in de lucht als de gemoederen dreigen te ontsporen.

Na vele uren bemiddeling, slagen Charlotte en Barbara er samen in om tot een akkoord te komen dat zelfs verder gaat dan enkel het conflict over de verdeling van de onderhoudsgelden. Net voor ze de overeenkomst tekenen, vraagt Barbara: “En wat als ik dit protocol in stukjes scheur, heeft deze bemiddeling dan ooit bestaan? Zoals we hier met elkaar zijn omgegaan, zal ons dat nooit lukken in de toekomst.” Waarop Charlotte letterlijk zegt: “Dan tekenen we dit protocol voor de rest van ons leven en dat van de kinderen en scheuren we maar beter ons verleden aan stukken.”

In een familiale bemiddeling heeft de bemiddelaar een cruciale én delicate rol. Mensen worden geconfronteerd met allerlei uitdagingen, van echtscheidingen en verblijfsconflicten over erfkwesties tot communicatieproblemen in het algemeen. Bemiddelaars moeten niet alleen de juiste vaardigheden, maar ook een sterke ethische basis hebben om deze conflicten te navigeren. Hoe moet de bemiddelaar zich gedragen en welke waarden zijn belangrijk in de relatie tot cliënten? Welke regels of verplichtingen moeten gevolgd worden, door zowel bemiddelaar als cliënt, om van een effectieve en eerlijke bemiddeling te kunnen spreken?

2.1

DE DEONTOLOGIE
VAN BEMIDDELEN

2

Het praktijkvoorbeeld van Barbara en Charlotte laat zien dat goede afspraken maken aan het begin van de bemiddeling de weg kan openen naar dialoog en oplossingen. Dat werkt niet alleen fijn, als bemiddelaar moet je deze afspraken maken met de partijen die een beroep op je doen. Dat is – samen met andere belangrijke principes en verplichte stappen – vastgelegd in de deontologische code waaraan bemiddelaars gebonden zijn. Deze deontologische code is opgesteld door de Federale Bemiddelingscommissie en gebaseerd op een Europese code. De code is er om de belangen van mensen die gebruik maken van bemiddeling te beschermen. Het verplicht bemiddelaars ertoe om hun beroep op een manier uit te oefenen die de waardigheid en integriteit van hun vak niet in gevaar brengt. Ze moeten zich voortdurend bewust zijn van de impact van hun gedrag en ervoor zorgen dat ze geen daden stellen die schadelijk kunnen zijn voor de partijen die vertrouwen in hen stellen en geholpen willen worden. Het naleven van deze code is een belangrijke voorwaarde om erkend te worden als bemiddelaar in België. Iedereen die de titel van erkend bemiddelaar draagt, moet zich dus aan deze regels houden.

Hoe verlopen de eerste stappen van bemiddeling en welke rol speelt de deontologische code daarin? Bij het eerste contact met de partijen is het de taak van de bemiddelaar om te beoordelen of bemiddeling in deze situatie passend is. Zaken die een juridische procedure vereisen, zoals fraude of geweldsmisdrijven, kunnen geen voorwerp zijn van bemiddeling, maar ook zaken waarin de partijen op geen enkele wijze bereid zijn naar elkaar te luisteren

zijn niet bemiddelbaar. Vervolgens verzamelt de bemiddelaar de nodige informatie om een goed beeld van het geschil te krijgen, zonder advies te geven of een standpunt in te nemen. Dit is een cruciale stap, omdat het de basis legt voor een eerlijke en open communicatie. In deze fase vergewist de bemiddelaar zich ook van mogelijke rolconflicten, vooral wanneer hij of zij ook andere beroepen of functies uitoefent. Onafhankelijkheid, neutraliteit en onpartijdigheid zijn de kernwaarden die bemiddelaars in hun werk moeten waarborgen. Ze mogen geen persoonlijke of zakelijke banden hebben met één van hun partijen, zodat ze onpartijdig kunnen helpen bij het vinden van een oplossing of het sluiten van een overeenkomst. Mocht er enige twijfel ontstaan over hun neutraliteit dan zijn bemiddelaars verplicht dit onmiddellijk aan de partijen te melden.

Een volgende belangrijk stap in de bemiddelingsprocedure is het opstellen van een bemiddelingsprotocol. Dit document bevat alle essentiële informatie over het bemiddelingsproces, zoals de vertrouwelijkheid van de gesprekken en de vrijwillige deelname van alle partijen. Het ondertekenen van dit protocol geeft alle partijen de zekerheid dat het proces op een professionele manier zal verlopen, met respect voor hun belangen en rechten.

Het bemiddelingsprotocol doet dienst als een toetssteen voor het gehele bemiddelingsproces. Zowel de bemiddelaar als de partijen kunnen voortdurend op de beschreven en onderschreven principes terugvallen. Die principes, die teruggaan op de deontologische code, vat ik samen als de 7 v's:

Vertrouwelijkheid

In het bemiddelingsprotocol is vertrouwelijkheid essentieel, zodat de partijen zich comfortabel voelen om openhartig te communiceren en hun standpunten en belangen te delen zonder angst dat deze informatie tegen hen gebruikt zal worden.

2

Verantwoordelijkheid

In een bemiddeling zijn het de partijen die tot een oplossing komen voor hun geschil. Zij hebben zelf de controle over het resultaat van de bemiddeling, wat hen aanmoedigt om actief deel te nemen aan het proces en samen naar oplossingen te zoeken.

Vrijwilligheid

Bemiddeling is vrijwillig. Niemand kan de partijen bevelen hun conflict via bemiddeling aan te pakken. Om verantwoordelijkheid te kunnen opnemen voor het oplossen van hun geschil, is die autonomie van de partijen van cruciaal belang.

Volledigheid

Om tot een door alle partijen gedragen akkoord te komen is het noodzakelijk dat alle relevante informatie van de betrokken partijen tijdens het bemiddelingsproces volledig en openhartig wordt gedeeld. Die transparantie waarborgt dat alle partijen gefundeerde beslissingen kunnen nemen en oplossingen kunnen vinden die voor alle betrokkenen acceptabel zijn.

Veiligheid

Om in alle vertrouwen de volledige informatie op tafel te leggen is een klimaat van veiligheid nodig. De bemiddelaar heeft de taak om een sfeer van wederzijds respect, empathie en begrip te creëren waarin de partijen zich vrij voelen om hun gevoelens en standpunten te uiten zonder angst voor oordeel en confrontatie.

Verbindende communicatie

Het creëren van een klimaat van veiligheid wordt vooral bewerkstelligd door communicatieregels die bijdragen tot een constructief overleg en die een respectvolle dialoog zeer nauwgezet bewaken. Dit principe vraagt een accuraat optreden van de bemiddelaar en een ad rem reageren wanneer zowel op non-verbale als op verbale wijze gecommuniceerd wordt tussen de betrokken partijen. De inhoud van het conflict primeert hier nooit op de vorm van het gesprek. Met andere woorden: vraagt

de wijze van communicatie interventie van de bemiddelaar, dan moet de inhoudelijke bespreking van het geschil geparkeerd worden tot er opnieuw een constructieve dialoog mogelijk is.

Veelzijdige partijdigheid

De bemiddelaar erkent de verschillende standpunten en legitimeert de belangen en zorgen van alle partijen. Op die wijze voelt elke betrokkene zich gehoord en begrepen en ontstaat er geen onevenwichtige machtsverhouding die een constructieve dialoog in de weg staat.

Tijdens een bemiddeling is het van groot belang dat alle stemmen gehoord worden. De bemiddelaar creëert een veilige omgeving waarin alle betrokkenen hun zorgen, standpunten en belangen kunnen uiten. Dit zorgt ervoor dat beslissingen die genomen worden, gebaseerd zijn op relevante informatie en dat iedereen zich betrokken voelt bij het bemiddelingsproces. Aan het einde van een bemiddeling is de bemiddelaar verantwoordelijk voor het rapporteren of de partijen tot een akkoord zijn gekomen. De inhoud van dat akkoord kan enkel met toestemming van de partijen gedeeld worden met derden.

Wat het kostenplaatje van een bemiddeling betreft, moeten bemiddelaars transparant zijn over hun honoraria en kostenstructuur. Als er geschillen ontstaan over betalingen moeten cliënten op de hoogte zijn van hun rechten en mogelijkheden om dit aan te kaarten bij de tuchtcommissie. Ten slotte is het belangrijk dat bemiddelaars hun diensten op een professionele en waarheidsgetrouwe manier aanbieden. Reclame moet accuraat zijn en de werkelijkheid weergeven van wat zij kunnen aanbieden.

In essentie biedt de deontologische code aan bemiddelaars een stevig raamwerk waarbinnen zij hun werk op een waardige wijze kunnen uitvoeren. Het stelt hen in staat om effectief te functioneren terwijl het tegelijkertijd de belangen van alle partijen beschermt. Door deze richtlijnen ter harte te nemen kunnen bemiddelaars bijdragen aan een positieve en constructieve ervaring voor iedereen die betrokken is bij een bemiddelingsproces.

2.2

VAN PAPIER NAAR PRAKTIJK

2

De deontologische code biedt een duidelijke richtlijn voor bemiddelaars om professioneel te werken, maar hoe kunnen deze principes in de dagelijkse praktijk worden toegepast? Hoe weet de bemiddelaar bij elke stap die gezet wordt in het bemiddelingsproces, bij elke beslissing die genomen wordt dat hij of zij ethisch verantwoord aan het werk is? Hoe houd je al doende de geschetste deontologische principes voor ogen? Hoe evalueer je continu je ethische grondhouding als bemiddelaar?

Het gaat er met andere woorden niet om de deontologische principes eenmalig af te vinken, maar voortdurend een vinger aan de pols te houden of je bijvoorbeeld onpartijdig bent in je vraagstelling, in het aan het woord laten van de partijen, in het geven van erkenning... Laten we bijvoorbeeld de plicht tot neutraliteit (zie deontologische code art. 8, paragraaf 1) onder de loep nemen. Voordat de bemiddeling start moet er aan een aantal formele voorwaarden rond onpartijdigheid voldaan zijn. Er mag geen rolvermenging zijn, de cliënten mogen geen aanverwanten zijn, de bemiddelaar mag geen resultaatsvoordeel hebben... Toch blijft de grootste uitdaging voor de bemiddelaar om het proces in elke fase volkomen eerlijk te laten verlopen. Het lastige is dat onpartijdigheid niet objectief kan worden vastgesteld, omdat het afhangt van hoe de betrokken partijen dit ervaren. Met andere woorden: ervaren de partijen dat je als bemiddelaar geen voorkeur hebt voor het standpunt van de ene of de andere, dat je de belangen van alle partijen op een evenwaardige wijze bevraagt en in kaart brengt? Je kan wat dat betreft als bemiddelaar hooguit proberen om neutraal te zijn. Of je dat daadwerkelijk bent, zal je zelf doorheen het

volledige bemiddelingsproces moeten aftasten en afwegen. Met andere woorden, onpartijdigheid kan alleen worden beoordeeld op basis van de gedeelde ervaring van alle betrokkenen.

Ook al heeft de bemiddelaar de intentie om onpartijdig te zijn, dan nog kan een partij het tegenovergestelde aanvoelen, waardoor de effectiviteit van het bemiddelingsgebeuren wordt ondermijnd. Dit aanvoelen heeft immers niet enkel te maken met het gedrag van de bemiddelaar, maar kan gekleurd zijn door vroegere ervaringen, gevoeligheden of angsten bij de cliënten. Een voorbeeld is de man die geen vrouw als bemiddelaar wil, omdat hij ervan uitgaat dat die zich beter zal kunnen inleven in de belangen en wensen van zijn vrouwelijke (ex-)partner. Ook de specifieke context van de bemiddeling kan als partijdig worden ervaren. Heeft bijvoorbeeld één van de partijen meer financiële middelen om uitgebreidere bemiddelingssessies te betalen, de professionele vrijheid om op elk moment van de dag een bemiddelingsafpraak te maken of meer relevante of juridische kennis, dan kunnen deze omstandigheden de indruk wekken bij de andere partij dat de flexibelste partij als aangenamer overkomt bij de bemiddelaar.

Vervolgens is het mogelijk dat de bemiddelaar bij zichzelf een partijdigheid ervaart – wat niet hoeft te betekenen dat de cliënten dat ook zo ervaren. Als bemiddelaar heb je eveneens gevoeligheden die niet zomaar weg te denken zijn. Zo herinner ik me nog goed een bemiddelingssessie waarin een man vertelde dat hij enkel intimiteit met zijn vrouw kon beleven als hij haar gezicht met een kussen bedekte. De vrouw uitte geen bezwaar tegen de manier waarop de man met haar omging. De situatie raakte me zo dat ik zelf eerst een intervisie met een collega-bemiddelaar nodig had alvorens de bemiddeling verder te zetten. Ik ervoer het als mijn ethische plicht hulp in te roepen om mijn neutraliteit opnieuw scherp te stellen, want de bemiddelaar is verantwoordelijk voor zijn zuivere intentie om onbevooroordeeld en onpartijdig te werk te gaan, ook al zijn de partijen zich van het tegendeel niet bewust.

2

Om die intentie doorlopend te kunnen evalueren, kan de methodiek van de ‘interne navigatie’ gebruikt worden. Het is een methode die de bemiddelaar laat reflecteren op de eigen sensaties, ervan uitgaande dat ons lichaam signalen geeft nog voordat we daar gedachten aan koppelen. Stel ik als bemiddelaar vast dat ik bijvoorbeeld niet meer neutraal aan het denken en handelen ben, dan is het goed mogelijk dat ik voorafgaand aan deze vaststelling al zaken gevoeld heb als spierspanning, stress, een verhoogde hartslag, een diepere ademhaling, zweterige handen of veranderingen in mijn houding, zoals een gesloten houding, gekruiste armen of het wegdraaien van mijn lichaam van of naar één van de partijen. Ook merkte ik bij mezelf misschien onrustig gedrag op zoals het voortdurend veranderen van positie of een knoop in de maag. Deze sensaties kunnen signalen zijn dat het nuttig is om een stap terug te zetten, je gevoelens en gedachten te verkennen en te reflecteren op wat je belemmert om neutraal te blijven. Al deze sensaties samen zouden we kunnen samenvatten in wat de Amerikaanse psycholoog Eugene Gendlin ‘*the felt sense*’ heeft genoemd. Hij introduceerde dit concept in de context van zijn werk rond focusing, een methode om de aandacht onverdeeld te richten op het innerlijk functioneren. De ‘*felt sense*’ verwijst naar een diepere, vaak onbewuste ervaring die mensen hebben over een situatie. Het is een lichamelijke ervaring die vaak moeilijk te verwoorden is, maar wel een rijke bron van inzicht kan bieden. Gendlin beschreef het als een soort van intuïtieve kennis die ontstaat in het lichaam. Wanneer iemand zich richt op deze ‘*felt sense*’, kan dat leiden tot nieuwe inzichten en een beter begrip van de mentale toestand. Het proces van focusing moedigt mensen aan om stil te staan bij deze lichamelijke gewaarwordingen of sensaties, ze te verkennen en er betekenis aan te geven.

Stel je voor dat je bemiddelt in een sessie waarin de ene partij herhaaldelijk de andere partij aanvalt en beschuldigingen uit, zonder ruimte te laten voor een constructieve dialoog. Je voelt een druk op de borst en een verhoogde hartslag, wat signalen zijn dat je emotioneel betrokken raakt bij de situatie. Deze lichamelijke gewaarwordingen of sensaties kunnen aangeven dat je niet

langer neutraal bent en mogelijk geneigd bent de beschuldigde partij te verdedigen of steunen. Indien je op dat moment besluit om even stil te staan bij deze ‘*felt sense*’ kan je herkennen dat je lichaam reageert op de relationele dynamiek tussen de cliënten. Die herkenning is een noodzakelijke stap om met die sensaties om te gaan en de rol als neutrale facilitator te behouden. Concreet kan je als bemiddelaar op zo’n moment een pauze inlassen, jezelf herinneren aan de grondregels van bemiddeling en een innerlijke dialoog aangaan waarin je de bewuste keuze maakt om je niet te laten meeslepen in de oplopende emoties tussen de partijen.

In die innerlijke dialoog kan je enerzijds je bronnen aanspreken en anderzijds je grenzen aftasten om met de gegeven situatie om te gaan. In het voorbeeld van de man die het gezicht van zijn vrouw met een kussen bedekt om met haar te kunnen vrijen, wordt mogelijk een humane grens overschreden. Als ik als bemiddelaar er niet in slaag om een bron van kennis of wijsheid aan te boren van waaruit ik die handeling begripvol kan duiden, word ik op dat moment deel van het emotioneel conflict tussen mijn cliënten en kan ik onmogelijk de deontologische vereiste van neutraliteit blijven hanteren. De hoogst mogelijke vorm van objectiviteit is met andere woorden het erkennen van de eigen subjectiviteit – en desnoods, als er geen vrijheid meer is om in die subjectiviteit de keuze te maken om afstand te nemen en ondersteuning of intervisie te zoeken, het bemiddelingsproces in volle respect voor beide partijen en jezelf als bemiddelaar af te sluiten.

Dat intern navigatieproces doorheen lichamelijke sensaties, bronnen en grenzen kan voor de bemiddelaar een valide methodiek zijn om zoveel mogelijk zekerheid te verwerven over het eigen ethisch handelen. Een volgende stap hierin is het durven bevragen als bemiddelaar wat je zelf nodig hebt in de relatie met je cliënten om uit de partijdigheid te kunnen blijven. Je kan bijvoorbeeld expliciet vragen om hun communicatie aan te passen en constructiever met elkaar om te gaan, waardoor de focus opnieuw op het proces komt te liggen in plaats van op de emotionele uitbarsting.

2.3

BEMIDDELEN VOLGENS DE
CONTEXTUELE INVALSHOEK

2

Een breder perspectief om intern navigeren te begrijpen, is de contextuele invalshoek. Deze benadering richt zich op relaties tussen mensen in plaats van op individuele gedragingen. Voor een bemiddelaar is onpartijdigheid essentieel om een eerlijke en evenwichtige ruimte te creëren. In zo'n veilige omgeving kunnen alle betrokken partijen hun perspectieven delen zonder angst voor oordeel. Dit helpt hen om verantwoordelijkheid te nemen voor hun rol in het conflict en actief mee te werken aan een oplossing. Daarnaast kijkt het contextuele denken naar de voorgeschiedenis van de relatie tussen de betrokkenen. Die geschiedenis bevat vaak aanwijzingen die de huidige dynamiek kunnen verklaren. Door deze onderliggende patronen en mechanismen te herkennen, kan de bemiddelaar effectiever sturen, zonder partij te kiezen. Wat heeft dit nu te maken met de eigen sensaties en gedachten van de bemiddelaar? Een centraal concept in het contextuele denken is de idee van rechtvaardigheid en eerlijkheid in relaties. De bemiddelaar zorgt met andere woorden voor een eerlijke behandeling van beide partijen door de eigen vooroordelen te herkennen en vervolgens opzij te zetten. Dit neemt niet weg dat het belangrijk is om empathie te tonen voor beide partijen. In het contextuele denken wordt het belang van empathisch luisteren sterk beklemtoond. Dat houdt in dat de bemiddelaar de gevoelens en belangen van elke partij moet kunnen begrijpen zonder zich te laten beïnvloeden door persoonlijke voorkeuren.

In de Engelse taal bestaat de unieke uitdrukking: “*How do you do yourself?*” Het is een gevatte vraagstelling die veel verder reikt dan

“Hoe gaat het?” of “Hoe loopt het?”. Deze uitdrukking bevraagt de interne navigatie doorheen de eigen gewaarwordingen, gedachten en vooroordelen, zoals hierboven beschreven. Die vraag voortdurend in het achterhoofd houden, biedt de grootste garantie op een integere toepassing van de deontologische principes van bemiddeling.

De contextuele invalshoek zal nog vaak terugkomen in dit boek. Daarbij heb ik mij gebaseerd op het denkkader van de Hongaars-Amerikaanse psychiater Iván Böszörményi-Nagy (2004). Met context bedoelt hij: de dynamische verbondenheid van de mens met zijn betekenisvolle relaties over verschillende generaties heen. In die context zijn een aantal concepten interessant om familiale conflicten in hun psychologische dimensie te begrijpen:

- de roulerende rekening
- het destructieve recht
- niet op de juiste stoel zitten
- veel belangrijker dan wie we zijn is waar we zijn
- wanneer loyaliteit sterker is dan liefde

Deze begrippen zal ik regelmatig aanhalen in de casussen in dit boek, want ze zijn onlosmakelijk verbonden met de praktijk van het bemiddelen. In die casussen zal duidelijk worden hoe een conflict dat in een bepaalde generatie wordt opgebouwd, bestendig wordt in de komende generaties, volgens het principe van **de roulerende rekening**. Hoe de schoonmoeder met haar schoondochter omgaat, is precies hoe zijzelf werd behandeld door haar schoonmoeder zaliger. Het is alsof er een rekening openstaat die nog vereffend moet worden. Die rekening is psychologisch van aard, maar niet zelden zien we in de praktijk dat wie zich slachtoffer voelt een herstel van de balans van geven en nemen poogt te bereiken via een geldelijke weg. Centen staan niet enkel voor koopkracht, maar ook voor zalf op de psychologische wonden. De regeling van een nalatenschap is met andere woorden niet enkel een materiële regeling, maar ook een kans tot vereffening van familiale dynamieken.

2

Vaak rechtvaardigen mensen de psychologische schade die zij een ander toebrengen door zich te beroepen op hun eigen geleden leed. Ze zien dit als een manier om pijn te vereffenen, waardoor destructief gedrag wordt gelegitimeerd (**het destructieve recht**). “Ik moest bij mijn schoonmoeder niet aankomen met de vraag om hulp, die dacht alleen aan zichzelf. Ze wou alleen mijn kinderen zien op de momenten die voor haar schikten,” zegt de vrouw die haar eigen schoondochter de oorlog verklaart omdat ze niet de volledige week voor haar kleinkind mag zorgen. De enige oplossing voor haar: enkel haar zoon mag met het kleinkind op bezoek komen. Omdat de zoon het daar niet mee eens is, dreigt ze hem te onterven. In de bemiddeling vraag ik haar welke zorg ze heeft over het huwelijk van haar zoon. Ze geeft aan dat er zeker een scheiding komt en ze daar niet rouwig om zal zijn. Ze besluit met de uitspraak dat haar eigen schoonmoeder haar nooit aanvaard heeft als schoondochter.

In het uitoefenen van dat destructieve recht om een balans in geven en nemen te herstellen via het doorgeven van het geleden leed, merk ik vaak dat familieleden **niet op de juiste stoel meer zitten** qua familiale rangorde. De bootkwestie die in hoofdstuk 13 uitgebreid beschreven wordt, legt bijvoorbeeld niet enkel de nalatigheid van vader zaliger bloot in het nakomen van zijn belofte om een aandenken in elkaar te knutselen bij de geboorte van elk kind. Via deze oppervlakte-ergernis wordt door de zussen scherp aangegeven dat de oudste zoon bij het overlijden van de vader diens stoel heeft ingenomen en bepaalde rechten heeft genomen of gekregen die bij die positie horen. Jarenlang wordt de exclusieve financiële inblik en beslissingsmacht van de zoon over het vermogen van moeder met veel ergernis gedoogd, tot het moment waarop moeder stervende is. Het leeg komen te staan van ook deze stoel, veroorzaakt de laatste nodige verstoring in de balans van geven en nemen, waardoor een financieel onbeduidend object een symbool wordt voor de jarenlange ongenoegens.

Het brengt me tot het inzicht van de Duitse cultuurfilosoof Peter Sloterdijk (2003) die in zijn lijvig boek *Sferen* beweert dat: “**Veel belangrijker dan wie we zijn, is waar we zijn.**” Ondanks de vele negatieve uitlatingen over het zogenaamde karakter van de oudste zoon, is het vooral de plaats die hij heeft ingenomen na het overlijden van vader, die hem tot handelingen brengt die niet gedragen en gesteund worden door de anderen in het familiesysteem. Het is een fenomeen dat vaker te zien is in familieconflicten. Een stoel die leeg staat, een stoel waarop iemand zit die daar niet hoort te zitten, twee mensen op dezelfde stoel...: het zijn één voor één verstoringen in het systeem waardoor conflicten ontstaan. Vaak is een bemiddeling niet meer dan het herstellen van deze stoelendans, het erkennen van het geleden leed omwille van de vaak jarenlange verstoorde familiodynamiek en het uiten van opluchting omdat men eindelijk weer op de juiste stoel zit. Het gebeurt in een bemiddeling wel eens dat ik er een stoel bij neem voor de overleden persoon. Ik vraag de aanwezigen wat het perspectief van die persoon op het conflict zou kunnen zijn. Met andere woorden: “Wat zou vader zeggen hier op zijn stoel, mocht hij jullie bezig horen?”. De introductie, bijna letterlijk, van deze stem, maakt heel wat belangen los en creëert kansen tot herstel van de familiale dynamiek.

Bovendien maakt deze systemische invalshoek vaak pijnlijk duidelijk hoe krachtig de loyaliteit tussen ouders en kinderen kan zijn. Vooral in families waar heel wat relationele ellende bestaat, blijkt dat we ons kunnen afvragen **of loyaliteit niet sterker is dan liefde**. In de casus over successierechten (hoofdstuk 13) zien we dat ondanks het duidelijke onrecht dat vader ten aanzien van zijn kinderen pleegt, het oudste kind toch blijft handelen en denken vanuit de optiek: het is mijn vader, het kan toch niet dat hij dit zo wil? Het kind blijft geloven dat de ouder in staat is tot daadwerkelijke zorg, terwijl de ouder telkens laat zien niet in het belang van het kind te handelen. Deze valkuil is vergelijkbaar met de gekende dynamiek van het Stockholmsyndroom, waarbij een slachtoffer sympathiseert met de dader om het aangedane leed niet te voelen.